

M E T A M O R P H O S I S T R A N S Y L V A N I A E

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ HATÁSA.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ hatásáról beszélni talán még túl korai. A gondolatok még egyelőre érnek, rajongókat hódítanak és ellenségeket támasztanak. Hosszabb időnek kell eltelnie ahhoz, hogy a tételek cselekedetekben öltsenek testet. Ámde nem érdektelen mégsem időnként számba vennünk, hogy a Vásárhelyi Találkozón megfogalmazott gondolatok és tételekbe iktatott nemzeti életterv eszméje mekkora pályát futott be, a váltók rengetegében nem tért-e le a kijelölt útvonatról, szabadon és egyenletes sebességgel haladhat-e a megjelölt cél felé, a szemaforokat kik és miért igazgatják, a haladást akasztó belső vészjeleket indokolva adják-e le vagy csak próbálgatják a vészfék fogantyúját.

A V. T. három napja óta immár negyedév telt el s az a tény, hogy a Találkozó ügye s a Találkozón felszínre került gondolatok még ma is élénken foglalkoztatják a közvéleményt, nyomós bizonyíték amellett, hogy a V. T. nemcsak alkalmi, hanem belső lényegénél fogva időtálló eseménnyé lett. Közvetlen hatása sem országrészünkben, sem a határon túl élő magyarság soraiban nem maradt el. Gyakran találkozunk utalásokkal, hivatkozásokkal, rokonszenvező és támadó kijelentésekkel, az eszmét továbbvívó megbeszélésekről, tárgyalásokról értesülünk, s magánlevelek bizonygatják, hogy a V. T. ténye sok helyt hajtóerővé lett, szóval nem sülyedt el a naponta adódó kisebb-nagyobb jelentőségű történések tengerében.

A VÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓHOZ kapcsolódó események sorában első helyen a bánági magyar ifjúság megmozdulását kell számbavennünk. A Magyar Párt bánági ifjúsági szakosztálya november 17.-én Péter János elnöklete alatt ülést tartott s az volt a kimondott célja, hogy a Találkozó határozatait megtárgyalja és az ifjúság csatlakozásának lehetőségeit megbeszélje. Ezen az ülésen megjelentek a Református Ifjúsági Egyesület, a Temesvármásodik kerületi római katolikus ifjúsági egyesület, a Juventus Salvator római katolikus ifjúsági egyesület tagjai, valamint a Crisan-, a Vörös Csárda- és a Bánszky-telepek ifjúsági csoportjainak kiküldöttei.

Ez az ülés a következő határozati javaslatot fogadta el:

1. A bánsági magyar ifjúság a Vásárhelyi Találkozón elfogadott két alapvet: a keresztény erkölcsön alapuló nemzeti-népi érdeket kívánja szem előtt tartani és kizárólag csak ezeken az alapokon kíván népe érdekében dolgozni. Különböző nemzetközi eszmeáramlatoknak a fenti alapelvekbe való belemagyarázását nem fogadja el.

2 A bánsági magyar ifjúság az egységes nemzeti társadalom kialakításáért kíván dolgozni s ezért nem tűr meg a maga keretein belül semmilyen felekezeti, osztály- és társadalmi ellentétet.

3. A Magyar Párt ifjúsági szakosztályának taggyűlésére összejött különböző egyesületekbe tömörült bánsági magyar ifjúság megállapítja, hogy a V. T. szellemében dolgozott eddig és akarja továbbra is a fenti pontok értelmében a Találkozó határozatait keresztül vinni és azoknak a magyar kisebbségi életünkben való megvalósításáért a munkát még fokozottabban folytatni.

E határozat jelentőségét mélyíti az a tény, hogy Dominich László előterjesztése után dr. Páll György, főtitkár, a Magyar Párt bánsági tagozata nevében kijelentette, hogy a határozati javaslatot elfogadja; Fodor József, a temesvári róm. kat. egyházmegye magyar ifjúságának vezetője, huszonhat katolikus ifjúsági egyesület nevében szintén elfogadta a határozati javaslatot, s ugyanezt jelentette be Debreczeni István, temesvári ref. lelkész, a Református Ifjúsági Egyesület nevében is.

A temesvári példa nem az egyetlen. Más magyar vidékek fiatalsága sem ment el értetlenül a V. T. ténye mellett. A Csíki Lapokban olvassuk: „Városunk ifjúsága igen élénk érdeklődéssel kísérte a V. T. munkáját s a V. T. anyagának részletesebb megvitatása érdekében november hó 24.-én értekezletre jött össze negyven fiatalember“. Az összejövetel a V. T. három alapvető tételét egyhangulag elfogadta, magáévá tette a V. T. hitvallását is, elhatározta, hogy az értekezlet jegyzőkönyvét a V. T. határozataival együtt felterjeszti a Magyar Párt intézőbizottsághoz – a kérdésben való állásfoglalás végett s azzal a kéréssel, hogy az intézőbizottság mondja ki az ifjúsági szakosztály megalakításának szükségességét. – Hasonló eredményekről számol be az a levél is, melyet a Magyar Párt nagyenyedi ifjúsági szakosztályának elnöksége küldött a V. T. bizottságának. E levélből idézzük: „Örömmel értesítjük Önöket, hogy a Magyar Párt nagyenyedi tagozatának ifjúsági szakosztálya december 8.-án tartott választmányi gyűlésén foglalkozva a V. T. által felvetett gondolatokkal, azokat nagy örömmel vallja teljes egészükben a magáénak s ezalomból az Előkészítő Bizottságnak testvéri üdvözlését küldi. Nagyenyed város demokratikus gondolkozású magyar ifjúsága teljes lelkesedéssel áll mindazok mellé, akik megértve a változott idők parancsát, a magyar társadalom újjászervezésén fáradoznak s iparkodni fog ezeket az elgondolásokat a maga kicsiny körében gyakorlatilag is megvalósítani“. – Nem kisebb jelentőségű az a munka sem, amely Nagybányán folyik a V. T. eszméinek valóra váltása érdekében. A nagybányai helyi törekvéseket legutóbb erőteljes gesztussal vitte előre Figus Albertnek, a szatmári Magyar Párt elnökének, a Párt Nagybányán tartott választási nagygyűlésén „Öregek és fiatalok“ címmel elmondott elvi jelentőségű be-

széde. Különös súlyt helyezünk erre, mivel Figus Albert az első felelős pártvezető, aki a V. T. kérdését nyíltan és részletezően fejtegette. A szatmári Ujság terjedelmes közleményéből idézhetünk. Miután az előadó számbaveszi a V. T. határozatainak azt a részét, amely népközösségünk életegységének megvalósulását hivatott szolgálni, kijelenti: „Amikor az erdélyi egyetemes magyarság előtt egy ilyen eszményi terv felmerül, nem lehet és nem szabad ez elé akadályokat gördíteni, mert a legnagyobb bűn az ifjúságot ideáлизmusából kiforgatni, lévén ez az időnek elvitáztatlan kizárólagos joga... Megdöbbenően igaz az, amit az ifjúság erdélyi magyar intézményeink egymásközi féltékenykedéséről és széthúzásáról megállapít. Annak, aki közelebbről ismeri országos jellegű, vagy akár kisebb jelentőségű magyar intézményeinket, meg kell állapítania róluk, hogy bár nemzetkisebbségi szempontból hatalmas erőt képviselnek, de ezt az erőt a széthúzással, féltékenykedéssel a minimálisra csökkentik és személyi hiúságokkal szétforgácsolják. Csak ha ezt a tényleges helyzetet mérlegeljük az adottságok szerint, akkor tudjuk felmérni az ifjúság elgondolásának óriási horderejét, mely a társadalomátalakítás egyik eszközéül a magyar intézmények összpontosításának gondolatát teszi... Ha végigolvassuk az ifjúság közművelődéstörténeti, statisztikai, gazdasági tanulmányait, népnevelési iránykitűzését, csak akkor tudunk tiszta fogalmat alkotni ifjúságunk szent akarása felől, csak így tudunk tiszta képet alkotni: mennyi kisebbségpolitikai célkitűzést kell rendszerbe foglalnunk – talán egy vagy több évtizedre kiható politikai program számára... Talán egy évszázadra van reá szabva a V. T. társadalomalakító terve; a mi időnkre talán csak egy lélekzetnyi jut belőle, amit becsületesen meg kell valósítani, hogy rajta még az ifjúságot követő nemzedék is építhessen“. Figus Albertnek ez a megnyilatkozása abból a sorból való, amelynek egyik erőteljes példája annakidején a Magyar Kisebbség október 16-i vezetőcikke volt.

A ROKONSZENVNEK MEGNYILATKOZÁSA mellett azonban maradt idő és energia az ellenvélemények hangoztatására is. A baloldal, nevezetesen a szociáldemokrácia vezérkarának harci riadója pillanatnyilag hidegen hagy. Keresztény és nemzeti érdekeink védelmében soha nem is gondoltunk arra, hogy a nem keresztény és nem nemzeti, életüktől idegen hitvallás alapján álló, profeszszionális munkásvezetőket meggyőzni, útjukból kitéríteni oly könnyen lehetséges volna. Ámde számoltunk egy adottsággal, azzal, hogy a magyar munkás ma már nemcsak szociális alany, hanem mindinkább nemzeti mártírrá lesz, s a nemzetvédelmi törekvések lábrakapása óta a magyar munkásságban – a tömegekben! – mind nagyobb és nagyobb a kívánczóság egy, a számukra megoldást nyújtó nemzeti életkeret felé. Az utat nem ismerik. A V. T.-nak a munkáskérdésben hozott határozata éppen ezért a munkástömegekhez szól. A magyar munkástömegeknek egyelőre a kenyér a fontos, de csakhamar egzisztenciálissá válik a nemzetközösség soraikat erősítő támogatása is. „Valljuk – mondta ki a V. T. – életünkben a

krisztusi elvek és tanítások alapján a szociális igazságnak érvényesülnie kell és vállaljuk a közösséget a munkássággal a kizsákmányoló tőke elleni küzdelemben“. Nagy és biztos erő árad ebből a hitvallási pontból, a szociáldemokrata kihívásra – missziós munka, munkástömegeinket belső ártalmaktól védő missziós munka épülhet erre az elvi alapra.

Már nem ennyire érdektelen az a vészjelzés, mely a másik oldalról hangzott el. Ez figyelmezteti a V. T.-t, hogy „az egyházak kérdésében megnyilatkozó magatartás minden tekintetben próbaköve egy mozgalomnak“; felhívja a figyelmet a „kritikai magatartás“ elhanyagolására s arra, hogy a V. T. nem készítette el a kisebbségi élet oknyomozó történetét; értesít, hogy a Találkozóon volt egy előadás a munkásifjúságról, s hogy nem esett szó az erdélyi fiatal szellemiség, sőt egyáltalán a tanuló ifjúság kérdéseiről; rádöbbsent az erdélyi magyar földműves nép életkérdéseinek fontosságára, a székely közművelődési önkormányzat szükségességére, és így tovább. Kétségtől nem érdektelen vészjelzés ez, úgymond: az előkészítés „kitért“ ezek elől a kérdések elől. Nem érdektelen, mert nem a kívülállót figyelmezteti, mint a szociáldemokrata, hanem a sorokat igyekszik bontani, a belső rendet zavarba hozni. Mert az Erdélyi Fiatalok hiányolásai és figyelmeztetései így önmagukban nézve bizony lényeges kérdéseket ölelnek fel. Csakhogy a vészjelzés kissé indokolatlan, a V. T.-n jelenlévők s a határozatok ismerői számára érthetetlen. Mert:

a V. T. ugyan nem foglalkozott külön előadásban az egyházak kérdésével, ámde nem többet jelent-e az, hogy ennek ellenére határozatait bármely egyház magáévá tehetné; de máskülönben is az egyházakkal kapcsolatos hiányolás bizonyára csak az egyházak nemzetpolitikai szerepét tarthatta szem előtt, a V. T. viszont e szempontból két előadásban, az ezeket és más előadásokat is követő vitákban, bizottsági tárgyalásokon és több határozati pontban fejtette ki a maga közismert álláspontját;

mert bár igaz, hogy a V. T. nem foglalkozott tételesen és alapvetően mindazzal, ami eddig a kisebbségi magyarság életében történt, azonban a nemzetpolitikáról értekezett és nem a kisebbségi kérdésről tartott ankétot;

mert a kritikai magatartás igénylése teljesen ellentétes a V. T. kimondottan építő szándékával; köztudomásu, hogy a V. T. közössége menekült a negatív nemzetpolitika csábításai elől;

mert a munkásifjúságról előadás nem hangzott el;

mert ugyan helyénvaló a megállapítás, hogy a Találkozó programjába nem volt felvéve a falusi és középiskolás ifjúság kérdése, ámde a nemzetevelésről szóló határozatok s más határozati pontok egyaránt azt bizonyítják, hogy a V. T. reklám nélkül is bőségesen foglalkozott e kérdéssel;

mert a V. T. azt célozta, hogy az erdélyi fiatal szellemiségnek hivatástudatot adjon és célkitűzéseit körvonalazza, s ezzel az erdélyi fiatal szellemiség legalapvetőbb kérdéseit boncolgatta; máskülönben is a V. T. volt az az első erdélyi magyar politikai gyülekezet, amelyik az értelmiségnevelést, mint a népnevelés elő-

feltételét, programba iktatta s amelyik a tudományos utáncépzésről, mint nemzetpolitikai feladatról beszélt;

mert a V. T. teljes mértékben és éppen egyik alapelvében hangoztatta a földműves nép nemzetalkotó szerepét, bár igaz, hogy a földművességgel kapcsolatos problémakört csak egyes szempontokból tárgyalhatta meg;

mert a V. T. igényelte a magyar önkormányzatot s ebből – még ha akarta volna, akkor sem vehette ki a székely közművelődési önkormányzat hiányolt kérdéskörét.

Egyetlen figyelmeztetés megokolt, nevezetesen az, amely a népegészségügyre vonatkozik. A Találkozó időtartamának rövidsége azonban mentőköriülmény, de még így is néhány fontos egészségügyi kérdés szóba került. A hosszadalmasan föltárt hiányok mind kisebb körre zsugorodnak, az ellenvéleménynek a jelentősége erősen eltörlül. Ezért csodálkozunk, hogy a Magyar Kisebbség, amelyik két hónappal ezelőtt a V. T. napjait „a bennük lévő teremtő erőnél fogva mélységesen megrázó, multak hazugságait temető és jövőket teremtő pillanatok“-nak nevezte, ezeket a hiányokat dokumentációs anyagként december 16.-i számában minden kommentár nélkül, egyszerűen leközlí.

A HIÁNYOLÁSSAL kapcsolatosan azonban nem is annyira a felsorolt s nagyrészt indokolatlan tételek a fontosak, hanem az a megállapítás, hogy az emlegetett kérdések tárgyalásai elöl az előkészítők *kitértek*. A tárgyilagosság itt más fogalmazást követel: a V. T., más kérdéseket látott elsőrendű fontosságúaknak, mint az Erdélyi Fialatok. A Vásárhelyi Találkozó abban a hiszemben élt, hogy a legidőszerűbb és a legvitatottabb kérdésekről gondolkodik. A keresztény erkölcs nemzetirányító jelentősége, a nemzeti közösség totális szemlélete, a demokrácia mint életforma, a nemzeti önkormányzat, a nemzetnevelés, a nemzettestbe szervezen beépítendő munkásszervezés, a gazdasági önellátás, és így tovább – lehet, hogy nem a legfontosabb kérdéseink. Erröl az erdélyi magyar élet fejlődése fog döntení. Nem is vitatkozunk fölle. Csak éppen megemlítljük.

Egészen más természetű és hatásában is egészen más jellegű az Erdélyi Fialatok fejtegetéseinek a rendezés antidemokratikuságára és marxista fölényre vonatkozó tételei. E tételeket az E. F. is nagyra becsüli, hiszen indokolásuk szerint: ezért nem jelenhettek meg – többek között – a Vásárhelyi Találkozóon. Lássuk hát ezeket a nehézségeket!

A rendezés antidemokratikus volta abból ered, hogy az E. F. áthidaló javaslata a Találkozó elöl visszautasított. Hosszadalmas feladat volna ezt a kérdést teljes egészében kifejtenünk, pusztán csak utalunk a sokat emlegetett javaslat lényegére. Ez pedig a következő: az Ifjúsági Parlament előkészítési munkáját egy háromtagú bizottság vegye át, amely Tamási Áron elnökle mellett az E. F. egy megbízottjából és – bizonyos feltételek teljesítése esetében – a Hitel képviselőjéből álljon. Így – az E. F. sze-

rint – el lehetett volna kerülni az „önkéntes lépéseket“. Ámde felvetődik a kérdés: az E. F. mily jogon szab feltételeket a Hitelnek és egyáltalán mind az E. F.-nak, mind a Hitelnek az erdélyi új magyar nemzedék mikor adott megbízást arra, hogy őt képviselje? De továbbá a végzett és a gyakorlati munka térségein tevékenykedő fiataloknak hol vannak azok a szervezetei, amelyektől megbízást kérni és kapni lehetne? Az IKE széniori osztályán és néhány magyarpárti ifjúsági tagozaton kívül ilyen szervezetek nincsenek; ifjúságunk élcsapatának, a fiatal értelmiségnek nagyobb hányada szervezetlen, s így képviseleti alapon a Parlament soha meg nem valósulhatott volna. Erdély fiatal férfiainak találkozója ellenben megvalósult. Az erdélyi magyar fiatal szellemiség nem sok, de mégis igen jelentékeny számú képviselői Vásárhelyt megjelentek, s az új nemzedék nevében legalább annyi joggal nyilatkozhattak, mint amekkora joggal az E. F. magát a „romániai új magyar nemzedék lapjá“-nak nevezi.

A másik nehézség, a marxista fiataloknak a Találkozón való megjelenése és a tárgyalások menetére gyakorolt „egységes és határozott befolyásuk“ – már komolyabb megfontolást igényel. Post festa fölösleges a nehézség első feléről vitatkoznunk; legfőbb csak azon csodálkozunk, hogy ezt ép a „világnézeti függetlenség“-et és a liberálizmust hirdető lap emlegeti. A nehézség második része azonban még ma is élő vitára adhat alkalmat. Vajjon mindazok, akik a V. T. határozatára hitvallást tettek, vagy a hitvalláshoz később csatlakoztak, egy marxista programra esküsznek? Abból az állításból, hogy a marxista réteg volt az egyetlen szervezeten irányított csoport, amely tehát tudott egységes és határozott befolyást gyakorolni, csak ez következhetnék. Minő fonák helyzet elé kerül azonban az, ki e csapáson elindul. Zavartan áll felelős egyházi és politikai férfiainknak a határozatokat méltató nyilatkozataival szemben, s zavartan olvassa az E. F.-nak azt a megállapítását, hogy „az *időszerű* politikai, művelődési és gazdasági kérdésekben a határozatok *nagyjában megegyeznek* az e kérdésekben egyházaink, gazdasági szervezeteink és a Magyar Párt legutóbbi nagygyűlése által hozott határozatokkal, továbbá *lapunk többször kifejtett álláspontjaival*“.

A HOSSZAS VITATKOZÁS erőtpocsékló és felesleges. A szemaforoknak és a vészjeleknek létjogosultságát teljes mértékben el kell ismernünk. Az Erdélyi Fiatalok álláspontját is méltányolni tudjuk, mert a „lelkiismeret szava“ döntő tényező. De éppen a lelkiismeret nyugalma érdekében kérjük az Erdélyi Fiatalokat, hogy ne halasszák a szükséges különbségtevést. A V. T. ténye önálló és független minden más, talán zavaró körülménytől: ezektől függetlenül nézzék a V. T.-t – a határozatokban és a Hitvallásban. A csatlakozás nem lealázó, a magunk revíziója az előítéletek fölé emel, Az irányítani akarásnak van egy alapvető feltétele, és ez: az indulatmentesség, a jóakarát és az elért eredmények őszinte megbecsülése.

Ugyanezt hangoztathatjuk azzal a vitával kapcsolatosan is,

amely a V. T. mozgalmi jellege felől nem is olyan rég lezajlott. A V. T. leszögezte, hogy nem mozgalmat, hanem pozitív egyéni munkát kíván tagjaitól és azoktól, akik a V. T. hitvallásához csatlakoznak. Lehetett ezt félre is érteni, ámde a tények beszélnek. Ahol a V. T. hatására mozgalom indult, ott semmi más nem történt, mint amit a V. T. akart: egyesek saját őrhelyeiken: az egyházak, a Magyar Párt és más intézményeink keretében kötelességszerűen vállaltak erjesztő szerepet. A V. T. ma szellemi magatartás és nem is lehet több. Alapelveivel kerülne összeütközésbe, ha az egység helyett a megbontás szerepét vállalná. A trójai faló meséje sem más, mint általom. A V. T. első alapelvét lehet kiforgatni, ámde az igazság az, hogy – miként megelőző számunkban is hangsúlyoztuk, – a két alapelv közül a lényegyet meghatározó a keresztény erkölcs, ez tölti meg tartalommal a demokráciát, amely – ismételjük – nem rendszerkérdés, mint a faszizmus, a demokrácia életforma, amelynek lényege és belső tartalma etikai beállítottságu s az a célja, hogy lehetővé tegye a legszélesebb néprétegek számára is a közérdek megértését s azt, hogy a közösségi életformát a maga belső ügyének vallja. Aki itt külön véleményt hangoztat, nem a V. T., hanem a nemzet érdekeivel kerül összeütközésbe. Legyen ez a baloldal, vagy az előítéletektől terhes polgári rész.

PÁLYAVÁLASZTÁS ELŐTT

AZ ÖRÖK IFJÚSÁG legsúlyosabb életproblémája minden időben a pályaválasztás kérdésének céltudatos megoldása volt. Nehéz volt ez a multban is, nehéz ma is, mint minden kezdet.

A multban az ifjúság mozgási és cselekvési szabadsága nehezítette meg ennek a kérdésnek céltudatos megoldását, amennyiben a kifelé hatoló élet elvonta az ifjúság nagy részét az egzisztenciális gondolkozástól és attól az iskola padjai között történő önvizsgálattól, mely egyedüli alapja és szükséges előfeltétele minden pályaválasztó ifjú életberendezésének. A multban észrevétlenül suhantak el a középiskolai élet diákemlékekkel zsfolt, gondtalan évei s mikor eljött a matura után beköszöntő boldog korszak, az érettségibottal vidáman hadonászó ifjú arra döbbsent rá, hogy nem ismeri önmagát, saját maga hajlamait, istenadta képességeit s következöleg nem is tudja, hogy melyik pályát válassza élet-hivatásául és hogy egyáltalán melyik pálya felelhet meg leginkább egyéni adottságainak.

Ma a pályaválasztás kérdésének céltudatos megoldása még nehezebb, még súlyosabb feladat. Nehezebb és súlyosabb azért, mert a szükséges önképzés és önvizsgálat feladatát ifjaink nagy része ma is elmulasztja, illetve el kell, hogy mulassza, mivel a középiskolai tanterv ezer meg ezer olyan feladat, számtalan olyan

kötelesség és követelmény elé állítja különösen a kisebbségi ifjúságot, aminek lelkiismeretes elvégzése minden kedvet, időt és idegrendszert annyira felemészt, hogy magánszorgalommal párosuló önképzésre és önvizsgálatra, szóval az egyéni tehetségek kiművelésére nincs fizikai idő. Nehezebb és súlyosabb azért, mert a mai ifjú, ha esetleg meg is találta már középiskolai diák korában azt a pályát, melyre egyéni sajátosságainál, korán megnyilvánuló hajlamainál, idejében felismert rátermettségénél fogva a legtöbb erőt és kedvet érez magában, nem mindig követheti szíve sugalmait.

A mai ifjúnak gondolnia kell már kezdet-kezdetén az érvényesülésre, az elhelyezkedési lehetőségekre, azaz nemcsak a megszerzendő diplomára, hanem inkább ennek a diplomának céltudatos érvényesítésére, ennek a diplomának elsősorban a maga megélhetését, másodsor fájának erősítését biztosító gyümölcsöztetésére. A *mai ifjú pályaválasztása körütekintő egzisztenciális gondolkozást követel*. Nem elég, ha annyit tudok, hogy orvos, ügyvéd, tanár vagy mérnök leszek, minden előrelátó ifjúnak fel kell tennie magában ezt a kérdést is: hol? Hol leszek orvos, milyen kórházban, melyik városban vagy faluban; hol lehetek ügyvéd, melyik kamarába iratkozhatom be, melyik városban nyithatok még egy ügyvédi irodát; hol lehetek tanár, melyik iskolában, milyen katedrán; hol lehetek mérnök, melyik városban, milyen vállalatnál? Nem szabad elfelejtenem azt sem, hogy kisebbségi vagyok. Hiába végzem el saját magam költségén, sokszor szüleim vagy gyakran a magyar társadalom jóvoltából és áldozatkészségéből egyetemi tanulmányaimat egy olyan pályán, melyen mint kisebbségi nem érvényesülhetek, elvesztegetem a drága időt s a reám oktalanul elköltött pénzt. Ha mint kisebbségi egyetemi végzettséget megkövetelő tudományos pályán nem remélem az elhelyezkedés szabad lehetőségét, szabad nekem gyakorlati pályára is mennem: lehetek diplomás gazda, kereskedő, műiparos, stb.

Egy szóval ma nem is annyira pályaválasztásról, mint inkább *állásválasztásról*, illetve *állás kutatásról* van szó.

HOGYAN GONDOLKOZTAK pályaválasztó fiataljaink az utóbbi öt esztendő leforgása alatt és hogyan gondolkoznak ma? Erről a sepsiszentgyörgyi ref. Székely-Mikó-kollégiumban végzett ifjak túlóldali kimutatása érdekes adatokat nyújt. E kimutatás szerint tudományos, azaz orvosi, jogi, tanári, papi, stb. pályára lépett 5 év alatt 35 ifjú, vagyis az érettségít tett ifjak 70 százaléka. Vajon tudták-e a pályaválasztás pillanatában, hogv az orvosi fakultásra milyen nagy nehézségekkel lehet beiratkozni, hogy a hathét évig tartó tanulmányozás milyen költséges, hogy a diploma megszerzése után állami állásokra nem pályázhatnak, hogy egy olyan kis városban, mint pl. Sepsiszentgyörgy, legalább húsz magánorvos működik? Vajjon számot adtak-e arról, hogy a jogi tanulmányok elvégzése után a kamarába való beiratkozás esélyét numerus clausus, újabban rejtett numerus nullus korlátozza, hogy Csernoviczból nem egy kész ügyvédnek beiratkozás végett Brassóba kell jönnie, ott, ismeretlen, idegen földön letelepednie és élnie,

**A Székely Mikó-kollégium végzettjeinek pályaválasztása
1932–1937.**

Milyen pályát választott ?	1932		1933		1934		1935	1936			1937		Összesen		
	Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett	A VIII. o. visszaállítása miatt nem voltak érettségi vizsgálatok.	Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett	Érettségizett	Nem érettségizett
	15	7	16	7	8	13			7	7	4	7	50	41	
Orvosi	1	–	–	–	2	–		1	–	–	–	4	–		
Gyógyszerészi	1	–	–	–	–	–		–	–	–	–	1	–		
Jogi	1	–	3	–	2	–		2	–	–	–	8	–		
Tanári	3	–	1	–	1	–		1	–	1	–	7	–		
Papi	2	1	5	–	–	–		1	–	3	–	11	1		
Jegyzői	1	–	–	–	–	–		–	–	–	–	1	–		
Állatorvosi	1	–	–	–	–	–		–	–	–	–	1	–		
Áll. v. magánhivat.	1	–	–	1	2	4		2	–	–	–	5	5		
Mérnöki	–	–	2	–	1	–		–	–	–	–	3	–		
Zeneakadémia	–	–	–	–	–	1		–	–	–	–	–	–		1
Gazdasági akad.	1	–	–	4	–	3		–	3	–	–	1	10		
Keresk. akadémia	–	–	2	–	–	1		–	–	–	–	2	1		
Ipari akadémia	–	–	2	–	–	2		–	1	–	–	2	3		
Műszaki akadémia	–	–	–	–	–	2		–	–	–	–	–	2		
Otthon maradt	1	6	1	2	–	–		–	3	–	–	2	11		
Meghalt	2	–	–	–	–	–		–	–	–	–	2	–		
Összesen	15	7	16	7	8	13		7	7	4	7	50	41		

hogy ügyvédi diplomával kisebbségi legfennebb csak ügyvédi gyakorlat folytatására számíthat?

Vajjon gondoltak-e arra, hogy az erdélyi magyar egyházak minden tanári katedrájára szinte két-három ember is akad, hogy a képesítő vizsga megszerzésének lehetősége kisebbségekre nézve mennyire kétséges? Vajjon megvizsgálták-e magukat abból a szempontból, hogy papi pályára valóban a komoly elhivatottság és a keresztyéni erények őszinte és buzgó gyakorlásának vágya szólítja-e, hogy kisebbségi életünkben meg tudnak-e felelni annak a magas papi hivatásnak, amelyet a falvakban szétszórt népiünk mai helyzetképe követel?

Vajjon miért választották ifjaink tömegesen a fenti elméleti pályákat akkor, amikor a gyakorlati pályák és éppen a kisebbségi kézben még meglévő gazdasági, kereskedelmi, kereskedői, műipari és műszaki állások az idősebb nemzedék lassú visszavonulása folytán megüresedtek, néptelenek és betöltetlenek maradtak? Öt év alatt mindössze öt érettségizett fiatal ember lépett gyakorlati pályára s ma mind az öt biztos révbe jutott.

Akinek atya gazdálkodó, kereskedő, iparos vagy műszaki ember, ne szégyelje érettségi diplomával átvenni és tovább folytatni atya munkáját; ne restelje visszatérni az anyaföldre és példát mutatni a több, mint száz év óta ugyanazon elvek és meg-

rögzött szokások szerint gazdálkodó székelységnek, ne legyenek kétségei, hogy atyja jól berendezett városi vagy falusi üzletének vezetését több szaktudással és fiatalabb rugékonysággal átvegye és tovább fejlessze, ne aggódjék amiatt, hogy ha érettségi diplomával a zsebében kiváló műiparos lesz, a magyar középosztály lenézi vagy magából kiközösíti.

AZ ELMÉLETI, illetve egyetemi pályák ma a többségi ifjúságnak, míg a gyakorlati pályák felkarolása a kisebbségieknek nyújt biztosabb megélhetési lehetőséget. Ez az alábbi összeállítástól világosan kitetszik:

Az 1937 júniusában Brassóban a 16. sz. bizottság előtt
érettségizett

			61 román és	8 szász jelölt közül
orvosi pályára	megy		13	–
gyógyszerészi	pályára	megy	5	–
jogi	„	„	17	–
tanári	„	„	5	–
papi	„	„	2	–
jegyzői	„	„	–	–
állatorvosi	„	„	3	–
áll. hivatalnoki	„	„	5	–
mérnöki	„	„	4	1
zeneakad.	„	„	2	–
gazdasági	„	„	3	1
keresk.	„	„	2	1
ipari	„	„	–	2
műszaki	„	„	–	3
otthon marad	„	„	–	–

Tehát 61 román diák közül több, mint 90 % egyetemi és 8 szász jelölt közül pedig 87% gyakorlati pályára lép.

A szász diákok bámulatos céltudatosságot és körültekintést árulnak el a pályaválasztás nehéz kérdésében, látszik rajtuk, hogy nemcsak foglalkoztatják tanáraik, egyesületeik, családtagjaik ezzel a kérdéssel, de ők maguk is foglalkoznak komolyan és előre azzal a gondolattal, hogy tanulmányaik elvégzése után társadalmuk jól felkészült, hasznos és munkás tagjai legyenek.

A mi ifjúságunknak is figyelembe kell vennie, hogy az egyetemi végzettséget megkövetelő pályákon nem versenyezhet a többségi diáksággal s hogy a gyakorlati pályákon rövidebb idő alatt, kevesebb költséggel, de biztosabb elhelyezkedési, érvényesülési és megélhetési lehetőséggel juthat révbe maga és fájának javára.

DEBRECZY SÁNDOR.

A TANÁRKÉPZÉS A NEMZETNEVELÉS SZOLGÁLATÁBAN.

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG élete mind határozottabban kezd egy újabb szakaszba jutni, amelynek jellegét már nemcsak a védekezés és ideálokba kapaszkodás, hanem az erők józan számbavétele, célszerű, egy irányba való szervezése és a jövő felé forduló építő munka jellemzi. A fejlődésnek ebben az állapotában természetes az, hogy a nevelés a nemzetnek egyik legfontosabb kérdésévé válik, A jövőt maguk javára biztosítani akaró hatalmas rendszerek (kommunizmus, fasizmus) azonnal hozzáláttak az iskolák és az ifjúság nevelésének átformálásához, a romániai magyarság számára sem elegendő iskoláinak megtartása és kiépítése, hanem szükség van egész nevelési munkájának egységes, céltudatos, a jövőért harcoló irányítására.

Hogy az egységes, minden szükségletünknek megfelelő nemzetnevelés kiépítése milyen általánosan átértett nagy jelentőségű kérdése mai életünknek, azt az az élénk érdeklődés is bizonyítja, amellyel azt a Vásárhelyi Találkozó megvitatta. Az iskolai és iskolán kívüli nevelés kérdését követő hosszú eszmecserekből részt vettek a legellentétebb felfogások képviselői, mégis úgy látszott, hogy minden nagyobb nehézség nélkül meg tudnak egyezni a magyar nemzeti nevelés alapelveiben, feladataiban és talán inkább csak a megoldási módokra nézve van közöttük véleménykülönbség, főképp azért, mert még nem tisztázták maguknak a kérdésnek minden ágát.

Bármennyire is átértett követelménye a nemzetnevelésnek, hogy azt a mai élet körülményeihez, parancsaihoz szabjuk, mégsem tudtuk még annak egész rendszerét és gyakorlati megoldásait is felépíteni. Szükséges tehát visszamennünk az alapelvekhez, hogy azoknak minden következtetését azután levonhassuk.

A nemzetnevelésnek legfőbb célja az egész nemzeti kultúrkincsnek a nemzet minden rétegében való megvalósítása és ezáltal a nemzet belső összekapcsolódásának megteremtése. Önmagunk multjának és jelenének megismerése, az önismeret visz az erők öntudatos, minden irányú kifejtéséhez és ezáltal válik lehetővé a szervezett, együttműködő társadalom kiépítése. A Vásárhelyi Találkozó a demokrácia mellett tett hitet s ezt a demokráciát Tamási Áron így határozta meg: „A demokrácia az összes erkölcsi, szellemi és anyagi javak igazságos és teljes felhasználása a társadalom javára“. Nyilvánvaló, hogy ez a társadalom nem lehet külön sem a parasztság, sem a munkásság, sem az értelmiség, hanem csak mindegyik együttvéve, tehát maga a nemzet. A megvalósult demokráciában a nemzetet az öntudatos, egész erejüket kifejtő és egységesen dolgozó társadalmi rétegek alkotják. Nyugodtan mondhatjuk tehát, hogy a nemzetnevelés célja a szervezett

nemzeti társadalom, a demokrácia megvalósítása. A tökéletes demokrácia tehát nem jön létre politikai megmozdulások, követelések, szónoklatok nyomán, hanem csak a céltudatos, kitartó társadalmi nevelésnek lehet az eredménye. Minden demokratikus állam épen ezért törekszik a népnevelés mennél szélesebb kiépítésére, míg az elnyomó hatalom azt inkább elhanyagolja. Ha tehát tisztán eszmei szempontból nézzük a kérdést, meg kell állapítanunk, hogy a demokrácia mai életünkben nincs meg, az jelenleg csak elképzelés, ideál és nemzeti nevelésünknek kell megtalálnia azokat a módokat, amelyekkel megközelíthetjük.

A Vásárhelyi Találkozó a demokratikus eszmében való hitet hirdette szerte a világba, menjünk most tovább egy lépéssel: foglalkozzunk a demokráciára való nevelés módzataival. Ha először a magyar népnevelésnek csak egyik, megoldásaiban egyszerűbb, de hatásában mind inkább megszűkülő részét, az iskolai nevelést nézzük, akkor nyilvánvaló, hogy annak irányításában a tanár és tanító személyisége, felkészültsége az alapvető.

A nemzetnevelés hatalmas munkájában csak egyik tényező a tanárképzés és habár természetes az, hogy a nevelés munkáját alulról kell elkezdni, foglalkozzunk ezuttal a magyar tanárképzés feladataival. Ha ugyanis a jövőre való nevelés munkája a nevelőktől függ leginkább, akkor csak az ők megfelelő, korszerű előkészítésétől várhatjuk az egységes szellemű, jövőbe néző nemzetnevelés megvalósulását. A tervszerű nevelési munkának első lépése tehát a nevelői réteg kiképzése és pedig főleg a legfelsőbb, legteljesebb műveltségű rétegnek, a tanárságnak, mert tőle függ a kultúrkinccs továbbadása és terjesztése.

Megkapja-e a Romániában tanuló fiatal tanárjelölt-nemzedék magyar kérdéseinknek azt az ismeretét, amire szüksége van, hogy hivatását végezve a magyar társadalom szellemi átalakulásáért küzdhessen? Erre sajnos csak azt felelhetjük, hogy nem. A kérdés fontosságát ugyan a közhatalom-változás után azonnal meglátták, amikor a magyar egyetem és magyar tanárképző kérdése is fölkerült, intézményes megoldás azonban azóta sem történt. A magyar társadalom egyetemi hallgatóinknak anyagi szükségleteire gondolva meghozta a maga áldozatát, amikor tehetett, de hogy történik-e valami azoknak az ifjaknak szellemi irányítása érdekében, akiktől jövője alakítását várja; az kevéssé foglalkoztatta. Amikor szellemi életünk tovább-fejlesztése került szóba, akkor sokkal többet tárgyalták a tudományfejlesztés és tudósképzés kérdését, mint ami ennek tulajdonképpen alapja lehetne: tanárjelöltjeinknek a magyar műveltségben való nevelését.

A legegyszerűbb és könnyen megoldható kérdésekben is szinte egészen magukra voltak hagyatva tanárjelöltjeink az utolsó időkig: nem kaptak irányítást arra nézve, hogy milyen szakokat válasszanak és így az utánpótlás sokszor fennakadásokkal járt, most pedig egyes szakokon túlszűfoaltság állott be. De honnan gazdagítja magyar kultúrkinccsét, honnan ismeri meg nemzete mai kérdéseit egy romániai magyar tanárjelölt? Erre hirtelenében nehéz volna válaszolni, de maga a tapasztalat sajnos gyakran azt

mutatja, hogy hiányosan, alig ismeri meg. Lehet, hogy azok, akik internátusaikban kedvezőbb körülmények közé kerülnek, vagy azok, akik vallási egyesületeinkben részt vettek, pótolni tudják azt, amit számukra az egyetem nem adhat meg, de ez még nem elegendő az egész szempontjából.

Magyar tanárjelöltjeink magyar szellemű irányítása feltétlenül szükséges, de ez így még nem elegendő. Tudományos életünkben, de magában a nevelésben is, nem győzzük eléggé hangsúlyozni a honismeret, nép- és társadalomismeret fontosságát, ezekbe a kérdésekbe leginkább tanárjelöltjeinknek kell betekinteniök. Lehetetlen, hogy az a tanár a jövő magyar társadalmi élet alakítója legyen, aki nem ismeri nemzete kultúrkincsét (nyelvének titkait) és a mai magyar társadalom életproblémáit, fejlődésének útjait. Be kell vallanunk azt, hogy a román egyetemen folytatott tanulmányok sokszor a magyar hallgatók magyar nyelvi kifejezőképességére káros hatással vannak, ami ellen védekeznünk kell és be kell vallanunk azt, hogy a mai magyar fiatal tanárok nem ismerik eléggé a mai magyar társadalmi és szellemi kérdéseket és a mi romániai életünk problémáit. Éppen ezért szükséges volna tanárjelöltjeink magyar nevelésének intézményes megszervezése, egymásba-kapcsolódó előadásokkal, ha lehet, egységes tanfolyamokkal. Ezek az előadások, megbeszélések volnának hivatva arra, hogy tanárjelöltjeinknek rendszeres magyar nevelést adjanak. Egyházaink méltó súlyt adhatnának ezeknek a tanfolyamoknak azzal, ha csak azokon részt vett hallgatókat alkalmazzák szolgálatukban.

Hogy maga a tanár hogyan valósíthatja meg a magyar kultúrkincs öntudatosítását, mai szellemi kérdéseink megismertetését, az külön lapra tartozik. Elég utalnom itt arra, hogy az osztályvezetői órákban és a munkaközösségekben tág lehetőségek vannak megadva. Ezeknek felhasználásával a demokratikus társadalmi szellem megvalósításáért is küzdhet a tanár.

VITA ZSIGMOND.

A VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYEI.

Az országos választások lezajlása után nem lesz felesleges vissza tekinteni az elmúlt 11 év választásaira.

1926-ban legerősebb az Averescu-párt (52.09 százalék) 292 mandátummal. Következik a nemzeti parasztpárt 69, a liberális párt 16, Cuza-párt 10 mandátummal.

1927-ben győz a liberális párt (61.69 százalék) 318 mandátummal. Következik a nemzeti parasztpárt 54, a magyar-német kisebbségi csoport 15 mandátummal.

1928-ban győz a nemzeti parasztpárt (77.76 százalék) 348 mandátummal. Következik a magyar párt 16, a liberális párt 13, Lupu dr. pártja 5, Averescu-párt 5 mandátummal,

1931-ben győz Iorga és Argetoianu vezetésével a nemzeti egység pártja, (47.49 százalék) 292 mandátummal. Következik a nemzeti parasztpárt 31, liberális párt 12, Averescu-párt 10, magyar párt 10, Cuza-párt 8, Lupu-párt 7, szociáldemokrata párt 7, demokrata párt és kamatellenes liga 6, zsidó párt 4 mandátummal.

1932-ben győz a nemzeti parasztpárt (40.30 százalék) 274 mandátummal. Következik a liberális párt 28, Bratianu György pártja 14, magyar párt 14, Lupu-párt 12, Cuza-párt 11, Goga-párt 8, szociáldemokrata párt 7, Codreanu-csoport 5, nemzeti egység 5, Averescu-párt 4 mandátummal.

1933-ban – a négy év előtt tartott utolsó választásokon – győz a liberális párt (50.99 százalék) 300 mandátummal. Következik a nemzeti parasztpárt 29, Lupu dr. pártja 11, Cuza-párt 9, Bratianu György pártja 10, Goga-párt 9, magyar párt 8, Iunian-párt 6, Agrár-unió 5 mandátummal.

A választási eredmények nem mutatnak állandóságra. Ezt az állítást a következő számok bizonyítják:

1926-ban az Averescu-párt 52.09, a liberális párt 7.34 százalékot vitt el a leadott szavazatokból.

1927-ben 61.69 százalék a liberális párt arányszáma, ugyanakkor az Averescu-párt 2 százalékot sem kapott.

1928-ban a nemzeti parasztpárt kap 77,76 százalékot, a liberálisok arányszáma viszont 6.55 százalékra zsugorodik.

1931-ben Iorga és Argetoianu törnek előre, 1933-ban pedig ismét a liberálisok szerencsecsillaga ragyog fel 50.99 százalékkal¹.

A Magyar Párt 1926-ban az Averescu párttal kötött kartellt. 1927-ben a német párttal, mikor is 173.517 (6.28%) szavazatot nyert. 1928-ban 172.699 (6.08%), 1931-ben 139.003 (4.75%), 1932-ben 141.894 (4.75%), 1933-ban 119.562 (4.01%) volt az önálló listával induló Magyar Pártra leadott szavazatok száma.

A Magyar Párt 1933-ban a következő helyeken kapott mandátumot: Háromszék (43.58%) br. Szentkereszthy Béla; Csík (40.56%) dr. Pál Gábor; Maros (24.40%) Laár Ferenc, Szilágy (23.63%) br. Josika János; Udvarhely (21.10%) dr. Viller József; Kolozs (18.73%) gr. Bethlen György; Torda (17.49%) dr. Gál Miklós és Brassó (14.65%) Szabó Béni.

Szembeállítva az 1933-ban és 1937-ben a Magyar Pártra esett szavazatokat, a következő képet nyerjük: (a mostani eredményeket a napilapokban közölt adatok szerint állítottuk össze, így azok teljesen pontosaknak nem tekinthetők).

¹ Az adatokat és a hozzá fűzött megállapításokat Kövess Józsefnek az Ellenzék 1937. dec. 17-i számában közölt cikkéből vettük át.

Megyék neve	Magyar Párt		Megyék neve	Magyar Párt	
	1933-1937			1933-1937	
Alsófehér	3054	3231	Maros	10494	11285
Arad	10206	10696	Máramaros	773	898
Bihar	7604	8160	Nagyküküllő	2178	2572
Beszterce-Naszód	749	1009	Szatmár	6435	6189
Brassó	4263	5291	Szeben	1022	1242
Csik	8882	13334	Szilágy	14333	11029
Fogarás	502	414	Szolnok-doboka	2334	3989
Háromszék	10607	13596	Szörény	2189	2461
Hunyad	2757	3081	Temes	9431	10531
Kisküküllő	3609	2490	Torda	5062	5663
Kolozs	7641	9474	Udvarhely	4814	8333
Krassó	623	-	Összesen	119.562	134.968

A terror alatt választó Kisküküllő, Szilágy, Szatmár és a lényegtelen Fogarás vármegyén kívül a Magyar Párt mindenütt jobb eredményt ért el, mint 1933-ban. A legutóbbi választás óta majdnem 16.000-rel nőtt a magyar szavazatok száma. Igaz, hogy még mindig nem érte el az 1928, 1931 és 1932-ös eredményt, bár ez utóbbi két év eredményétől mindössze pár ezerrel maradt el.

Mivel a kormánypárt nem érte el a prémiúmhöz szükséges 40%-ot, a mandátumok arányosan osztatnak fel és így a Magyar Párt 18 vagy 19 mandátumra számíthat.

Említést kíván, hogy a legmagyarabb megye: Udvarhely, úgy a legutóbbi, mint a mostani választásnál a Magyar Párt szempontjából feltűnő gyengén szerepelt, még akkor is, ha még bizonyos választási visszaéléseket és erőszakoskodásokat figyelembe veszünk. Innen távolról nem állapítható meg, hogy a helyi vezetőség, vagy a nép hibás ebben, mindenesetre a szomorú eredmény fokozottabb pártszervezési és öntudatosító munkát tesz szükségessé ebben a megyében.

IZGALMAS FILMKÉNT változik naponta a politikai helyzet és amit ma leírunk, az holnaputánra már régmúlttá változhatik a rátorlódtott új események hatása alatt. Könnyen lehetséges, hogy az új parlament össze sem fog ülni, és egy új választásban kell a magyarságnak erejét újból megmutatnia. Jóslásokba bocsájtkozni igen nehéz. Inkább visszatekintünk tehát a választások eredményeire. Az elmúlt négy év „liberális“ kormányzatára, melynél súlyosabbat a magyarság kisebbségi sorsba jutása óta nem élt át, a magyarság mindenütt politikai öntudatának megerősödésével felelt. Különösen feltűnő ez Csikmegyében, ahol kb. 4500 szavazattal, a különben még mindég gyengén szereplő Udvarhely megyében, ahol kb. 3500 szavazattal, Háromszékben, ahol kb. 3000 szavazattal, Kolozsban, ahol kb. 2000, Szolnokdobokában, ahol kb. 1500 szavazattal több esett a Magyar Pártra, mint 1933-ban.

Feltűnő jelenség és okai társadalmi betegségekre utalnak, hogy a városok magyarsága ezúttal is sokkal kisebb számban vonult az urnák elé, mint a vidék. Kolozsvárnak például ugyanannyi magyar

lakósa van, mint a megyének, mégis a megye 6526 szavazatával szemben a város csak 2948 szavazatot adott, holott tudásunk szerint e városban a Magyar Pártnak több mint 4000 ezer beszervezett tagja van. A vidék, a falvak népe tehát öntudatosabb a maga elhanyagoltságában is, mint a tagozati szervezetekkel rendelkező városi lakosság, melynek közömbössége és kényelem szeretete ma is egyik legnagyobb akadálya a nemzeti erők igazi kifejtésének.

A Madosz és a kispazdapárt a nemzeti parasztpárttal kötött választási egyezményt, azonban a székely megyékben a nemzeti parasztpártra adott igen csekély szavazat azt bizonyítja, hogy e pártoknak hangjuk nagyobb, mint tömegeik száma. A szociáldemokrata párt külön listával indult a küzdelembe, azonban nem érte el az országos 2%-ot, és az egyes helyeken is igen kevés szavazatot nyert (Kolozsvárt 450, Marosvásárhelyt 68, Szatmáron 172), bizonyítékául annak, hogy a munkásság nemzeti alapon áll, melyet ideje lenne végre a szociáldemokrata párt vezetőinek is figyelembe venni.

A Magyar Párt választási sikere a nemzeti öntudat megerősödésének bizonyítéka. Ennek további erősítése elsőrendű feladat s azokon a helyeken, ahol ez az öntudaterősödés nem következett be, kutatni kell az okait és lelkiismeretvizsgát tartani úgy népek, mint a vezetőknek. Az idők sürgetnek.